

Seminarium Organizacyjno-Ekonomiczne

ROZWÓJ PRODUKTU TURYSTYCZNEGO WARSZAWY

**CHARAKTERYSTYKA FUNKCJI TURYSTYCZNEJ W WARSZAWIE
NA TLE WYBRANYCH STOLIC EUROPEJSKICH**

Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki

Program Rozwoju Przemysłu Turystycznego w Polsce

UE - PHARE

Instytut Turystyki

Material na Seminarium
Rozwój produktu turystycznego Warszawy
28-29 czerwca 1995 r.

Opracował: dr Leszek Butowski

Material wykonany na zlecenie Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki

Spis treści

Strona

Wstęp

I. Charakterystyka funkcji turystycznej w Warszawie

Walory turystyczne

Zagospodarowanie turystyczne

Ruch turystyczny

II. Analiza porównawcza funkcji turystycznej
w Berlinie, Budapeszcie, Paryżu, Pradze, Wiedniu i Warszawie

Walory turystyczne

Turystyczna baza noclegowa

Dostępność komunikacyjna

Ruch turystyczny

III. Pozycja konkurencyjna Warszawy
w stosunku do Berlina, Budapesztu, Pragi i Wiednia

IV. Cechy charakterystyczne turystyki wielkomiejskiej

Bibliografia

Załącznik

Wstęp

Opracowanie ma na celu przybliżenie problematyki związanej z turystyką we współczesnych stolicach europejskich. Szczególną uwagę zwrócono na uwarunkowania oraz konsekwencje rozwoju tej dziedziny w Warszawie. Przedstawiono je na tle pięciu stolic naszego kontynentu - Berlina, Budapesztu, Paryża, Pragi i Wiednia - w większości potencjalnych konkurentów na rynku międzynarodowym. Charakterystyka zjawisk i procesów decydujących o rozwoju turystyki w tych miastach może się okazać pomocna do opracowania programu rozwoju produktu turystycznego Warszawy.

Stolica, jako główny ośrodek polityczno-administracyjny, gospodarczy, kulturalny i naukowy realizuje swoje zadania poprzez obecność i działanie władz państwowych i administracji, przedstawicielstw dyplomatycznych, organizacji międzynarodowych, instytucji finansowych, partii politycznych, instytucji kultury, szkół wyższych i instytutów naukowych (wraz z organizacjami zbierania i przetwarzania informacji). Jest ona jednocześnie największym miejscem kontaktów oraz siedzibą instytucji i organizacji obsługi turystycznej (Wyganowski, 1993). Oprócz specyficznej grupy funkcji stołecznych, stolice są również wielkimi ośrodkami gospodarczymi, a w systemach transportowych państw stanowią punkty węzłowe. Często pełnią funkcje tranzytowe, zwłaszcza w międzynarodowym transporcie pasażerskim (w komunikacji lotniczej).

Czynnikami dodatkowymi stymulującymi rozwój turystyki w stolicach są:

Specyficzne funkcje symboliczne. Związane są z nagromadzeniem i wyeksponowaniem w stolicy kraju dziedzictwa cywilizacyjnego narodu, jako nośnika wartości historyczno-kulturowych. Stolica jest swoistym symbolem integracji i jedności społeczeństwa. Biorąc pod uwagę ten czynnik należy uwzględnić okres w jakim miasto pełni funkcję stołeczną, jak również rangę oraz historię państwa, którego jest stolicą. Od tego uzależniony jest bowiem dorobek cywilizacyjny i kulturowy społeczeństwa. Każda stolica gromadzi te elementy, które świadczą o dawnym i obecnym prestiżu państwa. One właśnie stanowią walory będące przedmiotem zainteresowania u odwiedzających. Można przy tym wyróżnić dwie grupy turystów podróżujących w związku z pełnieniem przez stolicę funkcji symbolicznych. Pierwszą stanowią mieszkańcy kraju, dla których pamiątki przeszłości oraz współczesne osiągnięcia są świadectwem własnej tożsamości. Druga, to turyści zagraniczni zainteresowani walorami najwyższej rangi, których nie brak w stolicach.

Usługi wyższego rzędu. Istotne znaczenie dla rozwoju turystyki w mieście stołecznym ma koncentracja na jego obszarze wszelkich instytucji związanych z kulturą, nauką, szkolnictwem wyższym i wymianą informacji. Czynniki te stanowią podstawę do rozwoju określonych form ruchu turystycznego obejmujących m.in. podróże artystów, naukowców, ekspertów, doradców, studentów i innych osób działających w wyżej wymienionych dziedzinach.

Reprezentacja państwa. Przejawem funkcji reprezentacyjnej pełnionej przez stolicę jest rola centralnego ośrodka kontaktów międzypaństwowych. Miasta stołeczne w największym stopniu skupiają przyjazdy z zagranicy odbywane w ramach oficjalnych spotkań międzynarodowych między poszczególnymi krajami.

Zarządzanie państwem. Mimo obserwowanego od kilku lat procesu decentralizacji, zarządzanie państwem wymaga ciągłych kontaktów na linii stolica - prowincja. Terminem bardzo dobrze określającym podróże zapewniające te relacje jest francuski "*tourisme d'obligation*" - "*turystyka z konieczności (obowiązkowa)*". Obejmuje ona wszelkie podróże służbowe.

I. Charakterystyka funkcji turystycznej w Warszawie

Walory turystyczne

Analiza walorów turystycznych Warszawy objęła walory historyczno-kulturowe oraz współczesnych osiągnięć człowieka. W przestrzeni współczesnego miasta mogą one być zachowane w różnych formach. Najpowszechniejszą i najbardziej atrakcyjną pośród nich wydaje się być historyczna oraz współczesna zabudowa centrum miasta.

Charakterystykę walorów historycznych Warszawy przeprowadzono poprzez porównanie jej wielkości w wybranych okresach. Uznano, iż zajmowana powierzchnia i liczba ludności miasta historycznego dają informację na temat swoistego potencjału rozwojowego, dzięki któremu, może wykształcić się ta grupa walorów. Dodatkowo sporządzono wykaz najcenniejszych atrakcji historycznych Warszawy. Walory turystyczne współczesnych osiągnięć człowieka przedstawiono określając zasięg śródmieścia Warszawy wraz z jego rejonem centralnym. Stwierdzono, że tam właśnie skoncentrowana są atrakcje - najbardziej świadczące o wielkomiejskim charakterze stolicy. Należą do nich: wielkie domy towarowe, luksusowe sklepy, banki, biurowce, dworce kolejowe, kina, sale widowiskowe, stadiony i wiele innych.

Powierzchnia starego miasta w naszej stolicy jest stosunkowo niewielka. U schyłku wieków średnich Warszawa była wielokrotnie mniejsza od innych miast w Europie, a nawet w Polsce (ośmiokrotnie mniejsza od Pragi i przeszło 35 razy od Paryża). Do końca XVIII w. miasto było zbyt małe, aby przejąć funkcje ówczesnego centrum i skoncentrować wokół siebie dalszy rozwój. Dopiero w 2 poł. XIX w. nastąpił intensywny rozwój Warszawy - najsilniejszy na obszarze wokół dworca kolejowego. Teren ten stał się nowym ośrodkiem koncentracji zabudowy i zaczątkiem współczesnego centrum miasta. Zburzenie Starego Miasta w czasie II wojny światowej oraz późniejsza jego pieczołowita odbudowa doprowadziły do tego, że obecnie warszawska starówka stanowi swoisty skansen historycznej zabudowy będący dużą atrakcją turystyczną. Wyróżnia się on bardzo dobrze od otaczającej zabudowy tworząc architektoniczną całość.

Do najcenniejszych zabytków miasta zaliczyć należy: *zabudowę Starego i Nowego Miasta wraz z Zamkiem Królewskim; wiele obiektów zlokalizowanych w pobliżu Traktu Królewskiego (kościół Karmelitów, Wzytek, Św. Krzyża, Św. Aleksandra; pałace Koniecpolskich - siedziba Prezydenta RP, Potockich, Kazimierzowski, Staszica, jak również gmachy Opery i Ratusza oraz Pałac Rzeczypospolitej); zabudowę ulicy Miodowej; Zamek Ujazdowski; pałac Królikarnia; dwa wspaniałe zespoły pałacowo-parkowe - Łazienki i Wilanów; Cmentarze powązkowskie i żydowski.*

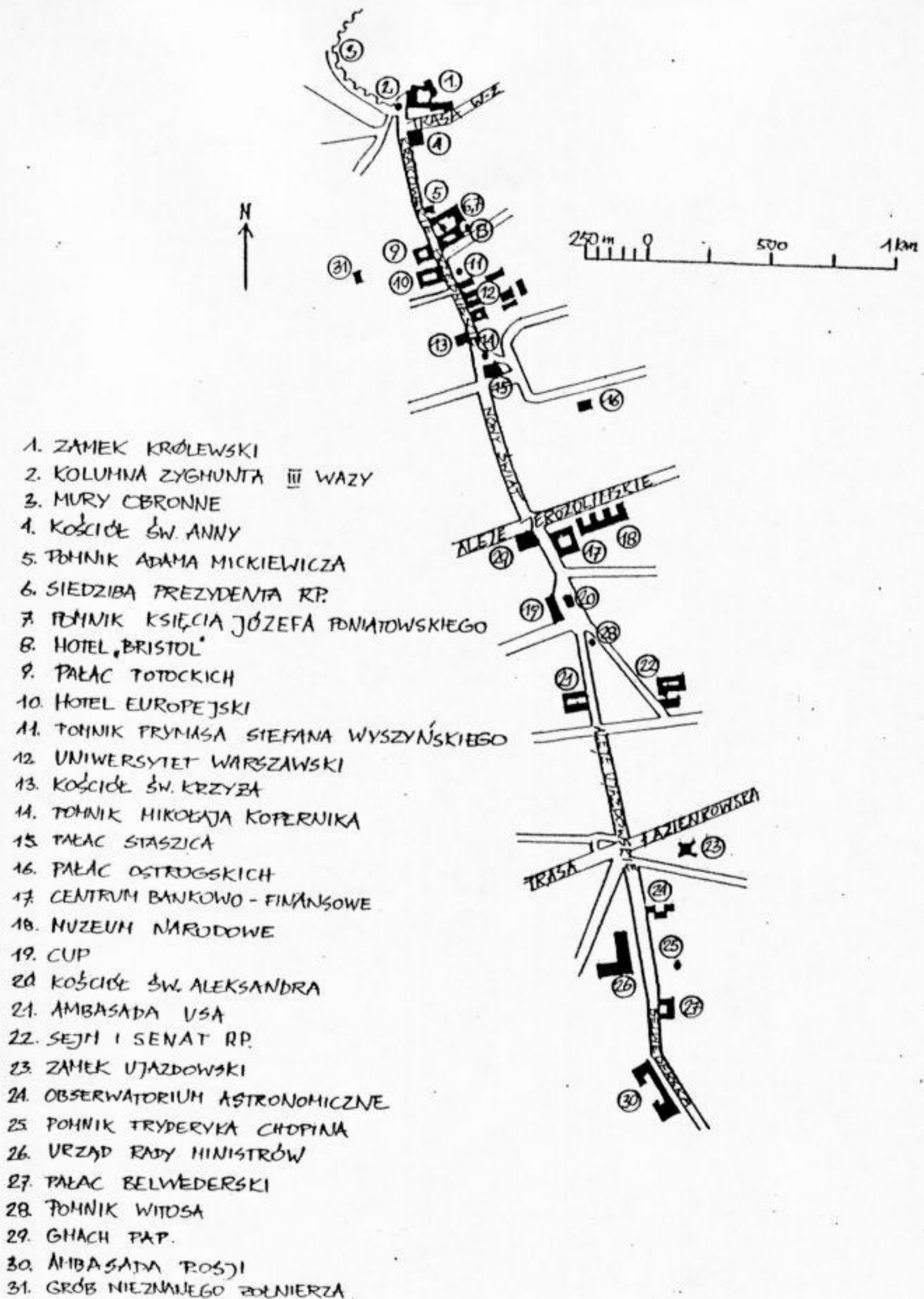
Warszawa jest miastem, gdzie znajdują się obiekty i miejsca związane z martyrologią narodu polskiego i żydowskiego. W muzea przekształcono dawne katownie hitlerowskie na *Pawiaku* i w *Alei Szucha*. Na obszarze dawnego getta urządzono szlak męczeństwa Żydów prowadzący od pomnika *Bohaterów Getta* do *Umschlagplatzu*.

Najważniejszymi budowlami reprezentacyjnymi Warszawy, stanowiącymi - ze względu na swoją architekturę lub funkcję - atrakcję dla turystów są (oprócz niektórych obiektów wymienionych powyżej): *gotycka katedra św. Jana na Starym Mieście, Plac Piłsudskiego wraz z Grobem Nieznanego Żołnierza i osią Saską, Pomnik Powstania Warszawskiego z zabudową Placu Krasińskich*. Również obiekty współczesne, będące siedzibami najwyższych organów państwa - *gmach parlamentu oraz Urząd Rady Ministrów*. Reprezentacyjną funkcję pełni *Trakt Królewski* biegnący od placu Zamkowego do Belwederu. Razem arteria ta liczy około 4 km. W Alejach Ujazdowskich - jednym z odcinków Traktu - znajduje się wiele ambasad. Największa koncentracja dzieł sztuki rzeźbiarskiej w mieście występuje w wąskim pasie śródmieścia ciągnącym się od Starego Miasta do Belwederu. Ustawione są tam główne pomniki historyczne oraz rzeźby sakralne. Ogółem w Warszawie znajduje się 1065 obiektów objętych ochroną konserwatora zabytków. W mieście czynnych jest 56 muzeów, które odwiedza około 2,2 mln osób rocznie.

Śródmieście Warszawy rozciąga się między Al. Solidarności na północy i pl. Unii Lubelskiej na południu oraz ulicami Jana Pawła II, Chałubińskiego i częścią Al. Niepodległości na zachodzie i skarpą wiślaną od strony wschodniej. Teren ten zajmuje powierzchnię ok. 8.000 ha. Ścisłe centrum, zawarte między ul. Emilii Plater, Królewską, Nowym Światem, Alejami Ujazdowskimi i Nowowiejską stanowi obszar o powierzchni ok. 200 ha (Kurowski, 1987). Na prawym brzegu Wisły cechy śródmiejskie ma część miasta wokół ulicy Targowej. Do obiektów oddających wielkomiejski charakter Warszawy zaliczyć należy usytuowany w centralnej części miasta zespół wielkich biurowców (gmachy LOT-u i Marriotta), który sąsiadując z dworcem Centralnym i hotelem Forum tworzy warszawskie city. Ważne miejsce zajmuje również, będący swoistą wizytówką Warszawy, Pałac Kultury i Nauki oraz zespół domów towarowych przy tzw. Ścianie Wschodniej. Poza Śródmieściem funkcjonuje, pierwszy w kraju, odcinek metra.

Corocznie organizuje się w mieście około 40 międzynarodowych i ogólnopolskich dużych imprez kulturalnych. Czynnych jest 80 stałych galerii oraz 11 zagranicznych ośrodków kultury. Warszawa ma do dyspozycji 10 specjalnie przygotowanych sal koncertowych. W mieście działa 48 teatrów i zespołów teatralnych.

Położenie obiektów reprezentacyjnych przy prestiżowej
alei miasta

Zagospodarowanie turystyczne

Turystyczna baza noclegowa

W Warszawie czynne są 74 zakłady hotelarskie różnej klasy dysponujące około 15.000 miejsc. Połowę z nich stanowią obiekty spełniające międzynarodowe standardy stawiane hotelom. W trakcie realizacji jest pięciogwiazdkowy hotel Sheraton (355 pokoi). Ponadto planuje się budowę kilku obiektów najwyższej klasy obliczonych na 2.700 miejsc. Wśród nich znaleźć się ma pięciogwiazdkowy hotel Opera, dla którego przewidziano lokalizację w północnej części placu Piłsudskiego. Oprócz hoteli, w mieście działają cztery schroniska młodzieżowe (411 miejsc) - z czego dwa o charakterze sezonowym (98 miejsc). Czynnych jest również pięć kempingów dysponujących 560 stanowiskami oraz 526 miejscami w domkach turystycznych (czynne w sezonie). Zarejestrowano ponadto około 200 miejsc w kwaterach prywatnych

Lokalizacja turystycznych obiektów noclegowych

Najwięcej obiektów noclegowych występuje w centrum miasta. Zgrupowanych jest tam większość hoteli o wysokim i średnim standardzie. Stosunkowo dużo obiektów znajduje się również na Ochocie oraz w gminie Warszawa Włochy. Hotele usytuowane są tam w sąsiedztwie trasy łączącej port lotniczy ze śródmieściem. W dzielnicach peryferyjnych funkcje hoteli pełnią głównie obiekty noclegowe klubów sportowych, domów akademickich oraz hotele pracownicze. Charakteryzują się one różnym standardem świadczonych usług - z przewagą niższych kategorii. Lokalizacja turystycznej bazy noclegowej w Warszawie, tylko w niewielkim stopniu związana jest z głównymi szlakami drogowymi łączącymi miasto z innymi rejonami kraju.

Zaplecze gastronomiczne

Baza gastronomiczna w Warszawie wydaje się być zadowalająca dla zaspokojenia potrzeb turystów zarówno pod względem ilościowym, jak i asortymentowym. W mieście czynnych jest 4752 placówki gastronomiczne, w tym 994 restauracje, 1934 bary, 258 stołówek i 1566 punktów gastronomicznych (1994 r.). Razem we wszystkich obiektach znajduje się 168011 miejsc konsumpcyjnych.

Lokalizacja hoteli w Warszawie według jednostek administracyjnych

Jednostka administracyjna	Warszawa Centrum	Śródmieście	Mokotów	Ochota	Wola	Żoliborz	Praga Płn.	Praga Płd.	W-wa Wilanów	W-wa Ursynów	W-wa Włochy	W-wa Ursus	W-wa Bemowo	W-wa Bielany	W-wa Białoleka	W-wa Targówek	W-wa Rembertów	W-wa Wawer	Razem
Hotele *****	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Miejsca	1922	1922	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1922
% ogółu miejsc	13,0	13,0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13,0
Hotele ****	3	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4
Miejsca	2713	1913	0	800	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	46	2759
% ogółu miejsc	18,5	13,0	0	5,4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,3	18,8
Hotele ***	11	9	0	1	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	1	14
Miejsca	3473	3141	0	288	44	0	0	0	0	0	427	0	0	0	0	0	0	98	3998
% ogółu miejsc	23,6	21,4	0	2,0	0,3	0	0	0	0	0	2,9	0	0	0	0	0	0	0,7	27,2
Hotele **	6	3	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
Miejsca	1418	508	0	0	0	0	360	550	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1418
% ogółu miejsc	9,7	3,5	0	0	0	0	2,5	3,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9,7
Hotele *	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3
Miejsca	104	0	104	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	0	0	0	134
% ogółu miejsc	0,7	0	0,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0	0	0	0,9
Inne zakł. hot.	25/*	8/*	6	3	0	2	2	4	0	1	3	2	3	5	2	2	0	2	45/*
Miejsca	2402/*	810/*	580	224	0	145	130	513	0	90	162	72	355	323	340	488	0	227	4459/*
% ogółu miejsc	16,4/*	5,5/*	3,9	1,5	0	1,0	0,9	3,5	0	0,6	1,1	0,5	2,4	2,2	2,3	3,3	0	1,5	30,4/*
Razem obiekty	49	24	8	5	1	2	4	5	0	1	5	2	3	5	3	2	0	4	74
Razem miejsca	12032	8294	684	1312	44	145	490	1063	0	90	589	72	355	323	370	488	0	371	14690
Razem % ogółu miejsc	81,9	56,5	4,7	8,9	0,3	1,0	3,3	7,2	0	0,6	4,0	0,5	2,4	2,2	2,5	3,3	0	2,5	100
% ogółu obiektów	66,2	32,4	10,8	6,8	1,4	2,7	5,4	6,8	0	1,4	6,8	2,7	4,1	6,8	4,1	2,7	0	5,4	100
% powierzchni miasta	24,5	3,1	7,1	1,9	3,9	1,7	2,3	4,5	7,4	9,0	5,8	1,9	5,1	6,5	14,9	4,9	3,9	16,1	100
% ogółu ludności	58,4	9,2	14,9	5,4	9,6	3,2	4,8	11,2	0,7	6,6	2,2	2,6	5,8	9,0	2,0	7,8	1,4	3,4	100
Liczba miejsc na 1 km2	99	533	20	138	2	17	43	48	0	2	21	8	14	10	5	20	0	5	Średnio 30
Liczba mieszkańców na 1 miejsce	78	18	351	67	3507	359	158	170	0	1181	60	579	264	447	88	258	0	148	Średnio 110

/* W grupie uwzględniono luksusowy hotel Bristol z powodu nieuregulowanej sytuacji z nadaniem kategorii

Opracowanie własne

Z kuchni regionalnych, poza polską, reprezentowane są kuchnie azjatyckie (wietnamska, koreańska, chińska, japońska, orientalna, dania Dalekiego Wschodu), jak również kuchnia francuska, węgierska, kubańska, żydowska, grecka, bułgarska, rosyjska, hiszpańska i amerykańska. Większość lokali mieści się w centrum miasta. Stosunkowo nowym zjawiskiem są powstające w Warszawie restauracje wielkich koncernów gastronomicznych, oferujące dania typu *fast food*. Obecnie czynnych jest już kilkadziesiąt tego typu lokali należących m.in. do McDonalda, Burger Kinga i Pizzy Hut. Z punktu widzenia powiększenia i zróżnicowania podaży usług żywieniowych zjawisko to należy uznać za pozytywne, mimo, iż przyczynia się ono uniformizacji oferty gastronomicznej miasta. Wynika to z faktu, iż turyści zagraniczni przyzwyczajeni są do znanych na całym świecie produktów.

Podstawową bolączką rodzimej gastronomii jest niski standard świadczonych usług. Dotyczy to zwłaszcza restauracji pozahotelowych. Zastrzeżenia budzi higiena - w tym stan toalet oraz poziom świadczonych usług i jakość potraw. Mimo znacznego polepszenia się tej niekorzystnej sytuacji w ostatnim okresie, w dalszym ciągu wymaga ona poprawy, przede wszystkim w lokalach średnich i niższych klas.

Innym aspektem wymagającym poprawy jest poziom oferty kulturalnej i rozrywkowej w lokalach gastronomicznych. W mieście czynnych jest zaledwie kilka restauracji i kawiarni zapewniających odpowiedni poziom rozrywki. Brakuje często połączenia oferty kuchni regionalnych z programem kulturalnym nawiązującym do charakteru lokalu i rodzaju dań.

Dostępność komunikacyjna

Komunikacja kolejowa. Funkcje kolejowych dworców pasażerskich w komunikacji dalekobieżnej pełnią w Warszawie 4 obiekty. Są to: położony w centrum miasta, największy Dworzec Centralny; zlokalizowany na prawym brzegu Wisły Dworzec Wschodni; usytuowany w zachodniej części miasta - Dworzec Zachodni oraz Dworzec Gdański. Trzy pierwsze znajdują się na linii średnicowej przecinającej miasto z zachodu na wschód, czwarty - położony na północ od pozostałych, odgrywa najmniejszą rolę obsługując część połączeń z północną i wschodnią częścią kraju oraz z niektórymi krajami byłego ZSRR. Pośród wymienionych dworców tylko Dworzec Centralny, położony w centrum miasta, pełni funkcję ośrodka koncentracji usługowej. W jego bezpośrednim sąsiedztwie zlokalizowane są dwa duże, wysokiej klasy hotele, a nieco dalej jeszcze cztery następne.

Komunikacja lotnicza. Nowy port lotniczy w Warszawie został oddany do użytku w lipcu 1992 r. Jest on zdolny obsłużyć około 3,5 mln pasażerów w ciągu roku. Obiekt ten wraz z lotniskiem zlokalizowany jest w granicach administracyjnych miasta, w jego południowo-zachodniej części. Odległość od centrum jest bardzo mała i wynosi zaledwie 10 km. W latach 1993/94 Warszawa

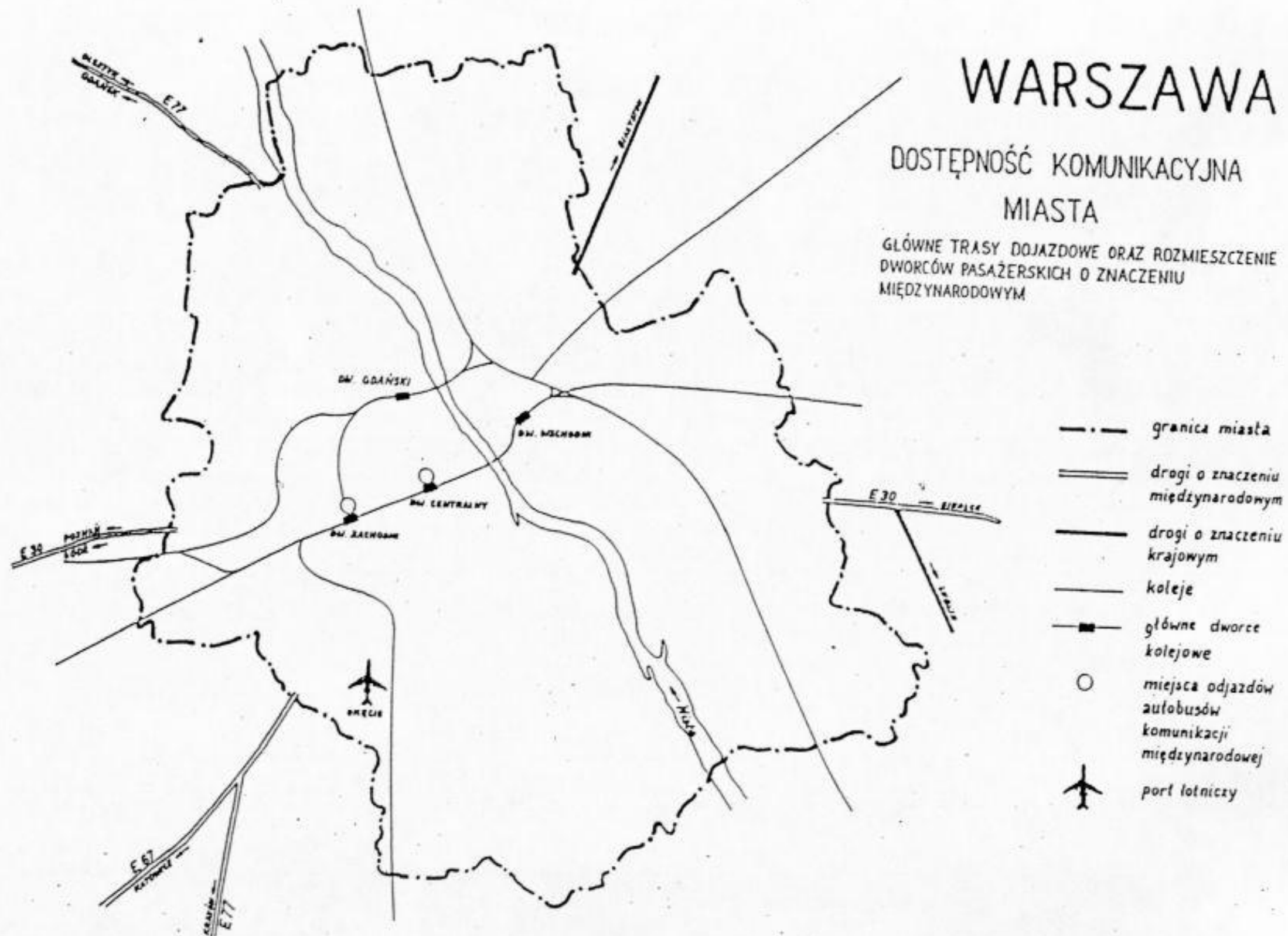
miała bezpośrednie połączenia lotnicze z 52 miastami - w tym z 7 w Polsce. W 1994 roku obsłużono 2380 tys. pasażerów, z czego 240 tys. na liniach krajowych.

Połączenia drogowe. Warszawa jest jednym z najważniejszych węzłów komunikacji drogowej w Polsce. Znajduje się na przecięciu głównych szlaków wiodących przez kraj z południa na północ i ze wschodu na zachód. Pierwszorzędnymi połączeniami dla Warszawy są: droga E 30 biegnąca od zachodniej granicy przez Poznań i Warszawę do wschodniej granicy kraju (stanowi ona odcinek wielkiej transeuropejskiej trasy łączącej Paryż, Berlin, Warszawę i Moskwę), droga E 67 umożliwiająca połączenie stolicy z regionem górnośląskim i dalej z granicą polsko-czeską oraz droga E 77 łącząca poprzez Warszawę Wybrzeże Gdańskie z Krakowem i granicą polsko-słowacką. Duże znaczenie mają ponadto dwie drogi biegnące w kierunku wschodnim. Jedna z nich prowadzi z Warszawy poprzez Białystok (nr 18) do granicy polsko-białoruskiej, druga zaś (nr 17) łączy miasto poprzez Lublin z granicą polsko-ukraińską.

WARSZAWA

DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA MIASTA

GLÓWNE TRASY DOJAZDOWE ORAZ ROZMIESZCZENIE
DWORCÓW PASAŻERSKICH O ZNACZENIU
MIĘDZYNARODOWYM

Ruch turystyczny

Liczba korzystających z noclegów i udzielonych noclegów w turystycznej bazie noclegowej miasta, od 1990 do 1993 roku, systematycznie wzrastała. W 1994 r. zanotowano spadek o około 100 tys. Tendencja ta ma związek z rosnącą liczbą przyjeżdżających do Polski obcokrajowców. W 1994 roku stanowili oni w Warszawie 69% korzystających z noclegów. Według szacunków Instytutu Turystyki ogółem w 1994 roku przyjechało do stolicy od 4,7 (wariant umiarkowany) do 5,4 mln (wariant intensywny) odwiedzających zagranicznych (Łaciak, 1995). Na uwagę zasługuje wyraźny spadek przyjazdów z Niemiec i krajów skandynawskich oraz intensywny wzrost liczby turystów z Rosji, Czech i Słowacji, Austrii oraz Francji.

Przyjazdy obcokrajowców do Warszawy

Kraje (grupy krajów)	Wariant intensywny		Wariant umiarkowany	
	1993	1994	1993	1994
Rosja	650	1200	500	1150
Niemcy	1300	950	1000	520
Białoruś	550	800	400	750
Litwa	400	300	300	280
Ukraina	250	250	200	240
Pozostałe kraje byłego ZSRR	250	300	200	280
Czechy i Słowacja	50	230	50	130
Austria	50	180	50	180
Francja	90	150	90	150
USA	80	140	80	140
Kraje skandynawskie	220	140	220	140
Wielka Brytania	60	130	60	130
Kraje Beneluksu	110	130	110	130
Pozostałe kraje	440	500	440	500
Razem	4500	5400	3700	4720

Źródło: Łaciak, 1995

W 1993 r. większość turystów z zagranicy przyjechała do Warszawy w interesach - 44%; w celach krajoznawczo-rozrywkowych przyjechało 32% osób; w pozostałych (w tym w odwiedzinach) - 27% (na podstawie: Giereluk-Lubowicz, Łaciak, 1994). Należy przy tym podkreślić, że pomiędzy poszczególnymi grupami narodowościowymi uwidoczniły się istotne różnice. Stosunkowo duża grupa przyjazdów w interesach była spowodowana podróżami obywateli Rosji i innych krajów b. ZSRR. Znacznie mniej osób z Europy Zachodniej deklarowało ten cel swojego pobytu w Warszawie. Inną cechą zagranicznego ruchu turystycznego jest duża różnica między liczbą korzystających z noclegów w turystycznej bazie noclegowej Warszawy a całkowitą liczbą przyjeżdżających obcokrajowców do miasta. Wynika to z faktu, iż około 800 tys. osób (1993 r.) stanowili odwiedzający jednodniowi (podczas swojego pobytu nie korzystają z noclegu) oraz goście korzystający z gościny krewnych (znajomych) lub też zatrzymujący się w obiektach nierejestrowanych. Turysty przybywający do Warszawy wybierają częściej (w stosunku do średniej krajowej) całoroczne obiekty noclegowe. W stolicy tylko 10% korzystających z

noclegów i 11,2% udzielonych noclegów przypadło na obiekty sezonowe (1992). Podczas gdy wskaźniki dla całego kraju kształtowały się na poziomie 67%. Spowodowane to jest strukturą rodzajową bazy noclegowej oraz specyficznymi rodzajami turystyki realizowanymi w Warszawie.

W 1993 r. wpływy pochodzące z turystyki zagranicznej w Warszawie (mierzone jako wielkość wydatków poniesionych w mieście przez obcokrajowców) wyniosły 1 - 1,3 mld dolarów (Giereluk-Lubowicz, Łaciak, 1994), co stanowiło około 25% wpływów w skali całego kraju.

Korzystający z noclegów i udzielone noclegi w Warszawie

Rok	Korzystający z noclegów w tys.	Udzielone noclegi w tys.
1985	960,4	2157,7
1990	753,4	1618,9
1991	787,7	1837,5
1992	1047,9	2040,9
1993	1290,9	2239,7
1994	1192,7	brak porównywalnych danych

Źródło: GUS, WUS

Korzystający z noclegów i udzielone noclegi w Polsce i Warszawie

	Rok	Korzystający w tys.	w tym obcokrajowcy	Udzielone noclegi w tys.	w tym obcokrajowcy
Polska	1993	10020,4	2707,6	43103,2	5975,6
	1994	12597,7	3590,4	brak por. danych	brak por. danych
Warszawa	1993	1290,9	794,9	2239,7	1368,5
	1994	1192,7	823,1	brak por. danych	brak por. danych

Źródło: GUS, WUS

Przyjazdy do turystycznych obiektów noclegowych w Warszawie (1993 r.) koncentrowały się w III kwartale (28,4% ogółu). W stosunku do średniej krajowej, większą różnicę widać w drugiej połowie roku - najwyższa frekwencja w Polsce wystąpiła w III kwartale (40,4%). W stolicy, w ciągu roku, mniejsze były (w stosunku do średniej krajowej) wahania między maksymalną i minimalną liczbą przyjeżdżających.

Przyjazdy do turystycznych obiektów noclegowych w Polsce i Warszawie (1993)

Miesiąc	Polska	Warszawa	Miesiąc	Polska	Warszawa
Styczeń	5,1	5,8	Lipiec	17,1	9,5
Luty	5,2	5,5	Sierpień	15,4	9,7
Marzec	5,5	6,6	Wrzesień	7,9	9,2
Kwiecień	6,2	7,6	Październik	7,9	10,7
Maj	8,2	9,1	Listopad	6,0	9,0
Czerwiec	10,0	9,3	Grudzień	5,6	8,0

Opracowanie własne na podstawie danych GUS

II. Analiza porównawcza funkcji turystycznej w wybranych stolicach europejskich

Charakterystykę funkcji turystycznej w stolicach europejskich przeprowadzono na przykładzie 5 miast - Berlina, Budapesztu, Paryża, Pragi i Wiednia. Ich wybór miał na celu przedstawienie skali oraz znaczenia rozwiniętej turystyki w stolicach, z których cztery - Berlin, Budapeszt, Praga i Wiedeń - mogą konkurować z Warszawą na rynku międzynarodowym. Dołączenie do tej listy Paryża było spowodowane chęcią pokazania miasta, które może być przykładem funkcjonowania światowego centrum turystycznego. W prezentowanych zestawieniach, w celu łatwego porównania analizowanych cech, uwzględniano Warszawę, jako miasto odniesienia.

Analiza porównawcza funkcji turystycznej omawianych stolic objęła trzy podstawowe elementy: walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne oraz ruch turystyczny. Charakteryzując walory szczególną uwagę zwrócono na przedstawienie ich lokalizacji oraz rangi. Wykorzystano w tym celu metodę zastosowaną przy prezentacji funkcji turystycznej Warszawy. Omówiono również turystyczną bazę noclegową oraz infrastrukturę transportową określającą dostępność komunikacyjną. Przeprowadzono ponadto analizę ilościowych i jakościowych cech ruchu turystycznego.

Walory turystyczne

Analizę historyczną przeprowadzono poczynając od XV w. Przyjęcie takiej cezurę czasowej podyktowane było doborem stolic (kilka z nich w okresie wcześniejszym nie odgrywało jeszcze większego znaczenia) oraz objęciem najważniejszych dla miast epok historycznych.

Spośród omawianych miast najwcześniej zaczął się rozwijać Paryż. Stolica Francji na długo przed XV w. była najważniejszym ośrodkiem miejskim kraju. U progu ery nowożytnej Paryż był jednym z największych miast w Europie. Obejmował on wówczas 4,2% powierzchni i liczył 4,5% ludności miasta współczesnego. W okresie tym stolicami stosunkowo dużymi były również Praga i Wiedeń. Pozostałe miasta, nawet w skali poszczególnych krajów, nie odgrywały jeszcze roli pierwszoplanowej. Na przełomie XVIII i XIX w. bardziej dynamicznie zaczęły się rozwijać Berlin i Budapeszt oraz w mniejszym stopniu Warszawa. Druga połowa XIX w. jest okresem rozkwitu wszystkich omawianych stolic, a zwłaszcza Wiednia i Berlina. Również w tym czasie następował dynamiczny rozwój Budapesztu, jako stolicy królestwa Węgier, wchodzącego w skład monarchii austro-węgierskiej. Stosunkowo wolniejszy wzrost następował w Warszawie i w szczególności w Pradze, które wówczas były miastami prowincjonalnymi.

Rozwój Paryża jeszcze w średniowieczu i przez wszystkie następne okresy pozostawił wiele zabytków ze wszystkich tych epok. Podobnie w Wiedniu i Pradze zachowały się liczne zabytki nowożytne a nawet średniowieczne. Natomiast Budapeszt jako miasto przeżywające bardzo szybki rozwój w XIX w. ma siłą rzeczy najwięcej zabytków (często monumentalnych

budowli) z tego okresu. Odrębną pozycję zajmują Warszawa i Berlin, prawie całkowicie zniszczone w czasie II wojny światowej; w których oryginalne budowle z lat wcześniejszych zachowały się w minimalnym stopniu. Mimo dokonanej pieczołowitej odbudowy zniszczonych zabytków, obie stolice pod względem liczby oraz rangi walorów historycznych są dość ubogie.

Muzea i zwiedzający

Miasto	Rok	Muzea	Zwiedzający w tys.	Miasto	Rok	Muzea	Zwiedzający w tys.
Berlin	1990	80	12.780	Praga	1991	49	2.370
Budapeszt	1991	91	3.350	Wiedeń	1991	130	7.000
Paryż	1991	100	20.000	Warszawa	1991	44	2.140

Źródło: Butowski, 1994

Porównując walory turystyczne będące wytworem miasta współczesnego określono zasięg obszarów, na których występuje szczególna ich koncentracja. Są to śródmieścia oraz rejony centralne miast. Zajmują one powierzchnię 8700 i 1500 ha w Paryżu, 8000 i 200 ha w Warszawie, 3500 i 500 ha w Berlinie, 2500 i 500 ha w Budapeszcie, 2500 i 350 ha w Wiedniu. W stosunku do całkowitych obszarów największy odsetek tych terenów ma Paryż (82,5 i 14,2%). W pozostałych miastach wielkości śródmieść i rejonów centralnych są znacznie mniejsze. Jedynie w Warszawie obszar śródmiejski zajmuje 16% miasta. W Berlinie, Budapeszcie, Pradze i Wiedniu stanowią one zaledwie ok. 5%. Rejony centralne (poza wspomnianym Paryżem) zajmują poniżej 1% ogólnej powierzchni (Budapeszt - 1%).

Rozmieszczenie walorów turystycznych w stolicach wskazuje na dużą ich koncentrację przestrzenną. Świadczy o tym stosunkowo mała powierzchnia obszarów staromiejskich oraz niewielkie śródmieścia i rejony centralne w stosunku do całkowitych powierzchni miast. Lokalizacja turystycznej bazy noclegowej dodatkowo wzmacnia jeszcze koncentrację przestrzenną turystyki w omawianych miastach.

Turystyczna baza noclegowa

Analiza porównawcza bazy noclegowej wykazuje duże jej zróżnicowanie między poszczególnymi miastami. Najwięcej obiektów i miejsc noclegowych jest w Paryżu (pierwsze miejsce w Europie). Najmniej - w Warszawie, gdzie na obszarze blisko pięciokrotnie większym, znajduje się prawie dziesięć razy mniej miejsc. Dysproporcje w wielkości bazy noclegowej między omawianymi stolicami wskazują na zróżnicowanie stopnia rozwoju funkcji turystycznej. Obiekty noclegowe w Pradze, Budapeszcie i Paryżu stanowią dużą część krajowego zaplecza turystycznego w Czechach, na Węgrzech i we Francji. Udział bazy noclegowej w tych miastach w stosunku do poszczególnych państw jest bardzo wysoki (od 13% w Paryżu do 46% w Pradze - dotyczy udziału miejsc hotelowych w skali poszczególnych państw). Jeśli chodzi o Wiedeń i Berlin to odpowiednie wartości są znacznie mniejsze i wynoszą odpowiednio 6 i 2%. W Warszawie bardzo mały odsetek turystycznych obiektów i miejsc noclegowych w stosunku do całego kraju

spowodowany jest specyficzną strukturą bazy noclegowej w Polsce. Zdecydowana jej większość przypada bowiem na obiekty sezonowe, których udział w stolicy jest minimalny

Caloroczna turystyczna baza noclegowa w stolicach (1992 - 1993)

Miasto	Obiekty	Miejsca	W tym hotele %		Miasto	Obiekty	Miejsca	W tym hotele %	
			obiekty	miejsca				obiekty	miejsca
Berlin	425	41515	86	88	Praga	378	40144	49	80
Budapeszt	122	24754	62	90	Wiedeń	416	37078	75	87
Paryż	1445	138802	100	100	Warszawa/*	74	14690	/** 41	72

/* Dane z 1995 r., /** Dotyczy obiektów skategoryzowanych i hotelu Bristol

Opracowanie własne

W Paryżu i Wiedniu znaczący udział mają obiekty mniejsze. W Warszawie i Budapeszcie przeważają hotele większe. W stolicach Polski i Węgier taki stan rzeczy spowodowany jest dominacją dużych obiektów wśród wszystkich hoteli. Dodatkowo, w obu miastach oraz w mniejszym stopniu w Pradze i Berlinie, również obiekty niższych kategorii (w innych miastach na ogół małe), z racji na pełnienie w przeszłości funkcji hoteli pracowniczych, mają dużą liczbę miejsc. W Berlinie, Pradze i Budapeszcie baza hotelowa uzupełniana jest niewielkimi pensjonatami (odpowiednio: 92, 51, 46) różnicującymi jej strukturę jakościową. W Warszawie występuje niedobór tego typu obiektów.

Hotele według kategorii

Miasto	Rok	% udział poszczególnych kategorii									
		Obiekty					Miejsca				
		1*	2*	3*	4*	5*	1*	2*	3*	4*	5*
Berlin	1990	27	30	34	6	4	13	19	27	25	16
Budapeszt	1992	11	21	38	24	8	5	12	32	37	14
Paryż	1991	20	44	31	4	<1	14	37	37	11	<1
Praga	1992	15	28	38	14	4	17	23	29	26	5
Wiedeń	1992	34		33	29	4	15		25	44	16
Warszawa/*	1995	10	20	47	13	10	1	13	38	26	22

/* Uwzględniono tylko hotele skategoryzowane oraz hotel Bristol

Opracowanie własne

Średnia liczba miejsc hotelowych według kategorii obiektów

Miasto	Rok	Kategorie				
		1*	2*	3*	4*	5*
Berlin	1990	80	106	131	714	760
Budapeszt	1992	143	171	246	456	528
Paryż	1991	67	80	115	240	297
Praga	1992	198	146	133	316	229
Wiedeń	1992	45		79	158	510
Warszawa	1995	45	236	286	688	759

Opracowanie własne

Średnia liczba miejsc w hotelach (1992 - 1993 r.)

Miasto	Średnia liczba miejsc w hotelach	Miasto	Średnia liczba miejsc w hotelach
Berlin	166	Praga	173
Budapeszt	292	Wiedeń	104
Paryż	96	Warszawa/*	199

/* Dane z 1995 r. łącznie z obiektami nie skategoryzowanymi

Opracowanie własne

Wskaźnik wykorzystania miejsc hotelowych w stolicach i krajach (1992 r.)

Miasto	Wskaźnik wykorzystania w %	Państwo	Wskaźnik wykorzystania w %
Berlin	51,4	RFN/*	37,2
Budapeszt	53,5	Węgry	45,9
Paryż	62,0	Francja	40,0
Praga	54,5	Czechy	40,1
Wiedeń	52,0	Austria	34,0
Warszawa	56,2	Polska	44,5

/* Dane szacunkowe

Źródło: Butowski, 1994

Turystyczna baza noclegowa w omawianych stolicach charakteryzuje się:

- 1/ Zdecydowaną przewagą (ponad 90% obiektów) całorocznej bazy noclegowej w stosunku do całej turystycznej bazy noclegowej turystyki,
- 2/ Zdecydowaną przewagą (ponad 80%) miejsc noclegowych w hotelach w strukturze całorocznej turystycznej bazy noclegowej,
- 3/ Przewagą miejsc (powyżej 60% - poza Paryżem) w obiektach średnich i wyższych kategorii w strukturze miejsc hotelowych,
- 4/ Zależnością pomiędzy wielkością hoteli i ich kategorią (większe hotele z reguły są obiektami wyższej kategorii),
- 5/ Wyższym wskaźnikiem wykorzystania turystycznych miejsc noclegowych (zwłaszcza w hotelach) w stosunku do średniej ogólnokrajowej - od 7,6 punktów procentowych w Budapeszcie do 22 w Paryżu.

Turystyczne obiekty noclegowe zlokalizowane są głównie w centralnych oraz historycznych częściach stolic. Jednocześnie w większości miast występują obszary, gdzie nie ma żadnego zaplecza noclegowego (jedynym wyjątkiem jest Paryż). Pod względem powierzchni obszary o podwyższonej koncentracji miejsc są znacznie mniejsze od tych części miast, gdzie bazy noclegowa jest słabo rozwinięta.

Turystyczne miejsca noclegowe na 1 km². Liczba mieszkańców na 1 miejsce.

Miasto	Miejsca na 1 km ² powierzchni	Mieszkańcy na 1 miejsce	Miasto	Miejsca na 1 km ² powierzchni	Mieszkańcy na 1 miejsce
Berlin	47	82	Praga	81	30
Budapeszt	47	78	Wiedeń/*	89	43
Paryż/*	1317	16	Warszawa	30	111

/* Dotyczy miejsc hotelowych

Źródło: Butowski, 1994

Dostępność komunikacyjna

Połączenia drogowe i kolejowe

Wszystkie omawiane stolice są głównymi krajowymi węzłami komunikacji drogowej, kolejowej i lotniczej. Brak barier w dostępności komunikacyjnej jest jednym z czynników stymulujących rozwój turystyki na ich obszarach. Nie bez znaczenia jest również ich położenie geograficzne na kontynencie. Sprawia ono że wszystkie stolice są jednymi z najważniejszych węzłów transportowych w Europie. Paryż, Berlin i Warszawa znajdują się na linii transeuropejskiego szlaku drogowo-kolejowego ze wschodu na zachód. Praga i Budapeszt usytuowane są na mającym nieco mniejsze znaczenie, ale również odgrywającym dość istotną rolę, szlaku północ-południe. W systemach transportowych państw każde z miast ma znaczenie podstawowe. Jedynym wyjątkiem jest Berlin położony na uboczu głównych szlaków komunikacji drogowej Niemiec. Wynika to z izolacji przestrzennej Berlina Zachodniego w przeszłości oraz znacznie słabiej rozwiniętej sieci drogowej w dawnej NRD. Mimo to, obecna stolica RFN poprzez trzy szlaki drogowe w randze autostrad, łączące miasto na kierunkach północno-zachodnim, zachodnim oraz południowym, jest dość dobrze połączona z zachodnią częścią kraju.

Bezpośrednie docelowe połączenia kolejowe (w komunikacji międzynarodowej) w 1993/1994 r.

Miasto	Liczba miast	Miasto	Liczba miast
Berlin	30	Praga	17
Budapeszt	29	Wiedeń	27
Paryż	26	Warszawa	26

Źródło: Butowski, 1994

Połączenia lotnicze

Ranga stolic jako punktów węzłowych w komunikacji lotniczej jest zróżnicowana. Paryż ma do dyspozycji dwa wielkie lotniska międzynarodowe obsługujące rocznie ponad 50 mln pasażerów. Plasuje to stolicę Francji w grupie miast o randze światowej w obsłudze ruchu pasażerskiego. Porty lotnicze Paryża pełnią funkcję punktów tranzytowych w komunikacji lotniczej do i z Europy. Spośród pozostałych stolic, dwie: Berlin i Wiedeń są ważnymi węzłami transportu powietrznego na kontynencie. Natomiast Budapeszt, Praga i Warszawa, pełnią funkcje węzłów regionalnych. Lotniska omawianych miast mają podstawowe znaczenie dla dostępności lotniczej całych krajów. Szczególnie jest to widoczne w Warszawie, Budapeszcie i Pradze, które obsługują prawie 100% połączeń międzynarodowych. Wyjątkiem jest Berlin, będący dopiero na czwartym miejscu (za Frankfurtem, Düsseldorfem i Monachium) pod względem liczby obsługiwanych pasażerów w komunikacji lotniczej w RFN.

Liczba obsługiwanych pasażerów

Miasto	Rok	Liczba pasażerów w tys.	Miasto	Rok	Liczba pasażerów w tys.
Berlin	1992	8920	Praga	1992	1900
Budapeszt	1992	2530	Wiedeń	1993	7100
Paryż	1993	51600	Warszawa	1993 (1994)	1960 (2380)

Źródło: Butowski, 1994

Bezpośrednie stałe połączenia lotnicze w 1993/1994 r.

Miasto	Liczba miast ogółem	w tym					
		krajowych	Europa	Azja	Ameryka Płn.	Ameryka Płd.	Afryka
Berlin	72	19	41	9	1	0	2
Budapeszt	46	0	40	3	1	0	2
Paryż	250	48	101	29	20	14	38
Praga	55	1	38	9	4	0	3
Wiedeń	72	5	49	11	2	0	5
Warszawa	52	7	33	6	4	0	2

Źródło: Butowski, 1994

Ruch turystyczny

Ruchu turystyczny w omawianych stolicach przedstawiono określając jego: (1) wielkość (korzystający z noclegów i udzielone noclegi); (2) cechy jakościowe (długość pobytu, strukturę narodowościową, cele przyjazdów oraz wielkość wpływów pieniężnych).

Pod względem wielkości ruchu turystycznego na pierwszym miejscu plasuje się Paryż, w drugiej grupie znalazły się Berlin i Wiedeń, zaś na kolejnych miejscach Budapeszt, Praga i Warszawa. Na podstawie wskaźnika obliczonego jako stosunek korzystających z noclegów do stałych mieszkańców stolic uszeregowano je w następującej kolejności: Paryż (6,2); Wiedeń (1,9); Praga, Berlin, Budapeszt (1,1; 0,9; 0,8); Warszawa (0,7). Tylko w Paryżu i Wiedniu liczba korzystających z noclegów wyraźnie przewyższa liczbę mieszkańców (przy czym w Paryżu - przeszło sześciokrotnie). W Pradze, Berlinie, Budapeszcie wartość wskaźnika była bliska jedności (podobna liczba korzystających i stałych mieszkańców). Wreszcie w Warszawie - liczba korzystających była znacznie mniejsza od liczby mieszkańców. W Pradze i Budapeszcie korzystający z noclegów stanowili około 30% w skali Czech i Węgier, w Paryżu - 17%, w Wiedniu i Warszawie - ok. 10%, w Berlinie - blisko 4%. W pięciu stolicach (oprócz Paryża) pobyty turystyczne były krótsze niż w poszczególnych krajach.

Korzystający z noclegów i udzielone noclegi w turystycznej bazie noclegowej sześciu stolic w 1992 r.

Miasto	Korzystający z noclegów w tys.	Udzielone noclegi w tys.	Korzystający z noclegów w stosunku do liczby mieszkańców
Berlin	3175	7851	0,9
Budapeszt	1480	4489	0,8
Paryż/*	13400	31200	6,2
Praga	1295	3350	1,1
Wiedeń	3000	7000	1,9
Warszawa	1048	2041	0,6
1994 r.	1193	2240	0,7

/* Dotyczy 1990 r.

Źródło: Butowski, 1994

Długość pobytów turystycznych w omawianych miastach wyniosła od 1,9 noclegów w Warszawie do 3 noclegów w Budapeszcie. Czas pobytów obcokrajowców kształtował się na poziomie zbliżonym do średniego. Przy czym w RFN, Francji i Czechach był krótszy niż w stolicach tych krajów, natomiast w Polsce na Węgrzech oraz w Austrii turyści zagraniczni zostawali przeciętnie dłużej niż w Warszawie, Wiedniu i Budapeszcie. Wydaje się, iż mogło to być spowodowane specyfiką turystyki w tych krajach związaną w dużym stopniu z tradycją dłuższych pobytów wypoczynkowych (Węgry, Austria).

Średnia długość pobytów w turystycznej bazie noclegowej stolic i poszczególnych krajów w 1992 r.

Miasto	Liczba noclegów	w tym obcokrajowcy	Państwo	Liczba noclegów	w tym obcokrajowcy
Berlin	2,5	2,5	RFN	3,5	2,3
Budapeszt	3,0	2,9	Węgry	3,5	3,7
Paryż/*	2,2	2,4	Francja	2,0	2,2
Praga	2,6	2,5	Czechy	2,7	2,4
Wiedeń	2,7	2,5	Austria	5,0	5,2
Warszawa	1,9	2,0	Polska	4,5	2,3

/* Dane szacunkowe

Źródło: Butowski, 1994

Struktura narodowościowa ruchu turystycznego w stolicach (w stosunku do średnich krajowych) charakteryzowała się znacznie wyższym odsetkiem obcokrajowców. Różnica wynosiła od 19 punktów procentowych w Paryżu i Wiedniu do przeszło 40 w Pradze (dotyczy korzystających z noclegów). Jedynym wyjątkiem pozostawał Berlin, gdzie przewagę w obiektach noclegowych mieli Niemcy, którzy stanowili 3/4 korzystających z noclegów. Obcokrajowcy stanowili największą część ruchu turystycznego w Wiedniu, Pradze i Budapeszcie (od 80% do 95% ogółu korzystających z noclegów i udzielonych noclegów), w drugiej grupie znalazły się Warszawa i Paryż (57% i 54% korzystających oraz 59% i 60% udzielonych noclegów), w Berlinie - 25% korzystających, którym udzielono 26% noclegów.

Struktura przyjazdów ze względu na cel pobytu była dość zróżnicowana. W większości stolic (poza Warszawą) największą część stanowili przybywający w celach turystycznych. Do tej grupy zaliczono podróże krajoznawcze oraz odwiedziny krewnych i znajomych. Ważną część stanowili podróżujący w celach służbowych (spotkania, konferencje, kongresy, wystawy itp.).

Ostatnią grupę tworzyli ci, którzy nie deklarowali swojego przyjazdu ani jako turystyczny, ani jako służbowy. Najczęściej byli to podróżni tranzytowi. W Warszawie oraz częściowo w Berlinie grupa podróży służbowych przewyższyła lub była równa przyjazdom o charakterze krajoznawczym. Miasta te nie mają walorów historycznych wyższej rangi, pełnią natomiast funkcje krajowych centrów gospodarczych i administracyjnych, dając tym samym podstawy do rozwoju turystyki biznesowej.

Główny okres przyjazdów turystycznych przypada na II i III kwartał, największe obniżenie występuje zaś w I kwartale roku. Do Berlina i Budapesztu najwięcej turystów przyjechało w II kwartale, a w pozostałych miastach w III. W stosunku do ogółu przyjazdów w poszczególnych krajach stolicy charakteryzowały się niższymi wahaniami między okresami o najwyższej i najniższej frekwencji. W omawianych miastach szczyt przyjazdów następuje w marcu, kwietniu i maju oraz we wrześniu i październiku. Związane jest to celami podróży - dominującą grupą przyjazdów turystycznych i podróży służbowych.

Przyjazdy do turystycznych obiektów noclegowych w ciągu roku według kwartałów

Miasto/Państwo	Rok	Udział % w poszczególnych kwartałach			
		I	II	III	IV
Berlin	1992	20,4	28,4	27,9	23,2
Berlin/**	1992	18,7	29,7	31,4	20,1
RFN/**	1992	15,3	26,6	38,3	19,5
Budapeszt/*	1992	18,7	29,9	28,5	22,9
Węgry	1992	11,8	25,7	49,1	13,4
Paryż	1990	23,1	25,5	26,7	25,0
Francja/*	1987	18,7	27,4	32,6	21,3
Praga/*	1993	11,5	33,3	36,8	19,0
Czechy	1993	11,8	28,6	39,0	17,9
Wiedeń	1991	13,6	26,7	36,8	22,9
Austria	1992	24,7	22,2	37,9	15,1
Warszawa/*	1992	17,9	26,0	28,4	27,7
Polska	1992	16,9	24,9	39,8	18,3

/* Dane przybliżone

** Dotyczy obcokrajowców

Źródło: Butowski, 1994

Spośród omawianych miast zdecydowanie największe wpływy pieniężne z turystyki osiągnięto w Paryżu, gdzie wyniosły one prawie 6 mld USD (w 1988 r.). W dalszej kolejności znalazły się Berlin (3,1 mld USD w 1992 r.) i Wiedeń (ok. 2 mld USD w 1992 r.). Wydatki obcokrajowców w Warszawie w 1993 r. wyniosły od 1 do 1,3 mld USD. Natomiast w Pradze i Budapeszcie były one mniejsze i osiągnęły wartości poniżej 1 mld USD. Prezentowane wartości należy traktować jako szacunkowe ze względu na różną metodę i zakres szacunku zastosowane w poszczególnych stolicach. W przypadku Paryża i Wiednia podane wielkości dotyczą całej wartości sprzedaży w tzw. sektorze turystycznym (hotele, restauracje, kawiarnie). W pozostałych miastach obejmują one wydatki ponoszone przez turystów (ogółem lub tylko zagranicznych). W Pradze i Warszawie odpowiednie wartości uzyskano w wyniku badań ankietowych wydatków

obcokrajowców. W Budapeszcie podana wartość dotyczy jedynie rejestrowanej przez bank centralny wymiany dewiz. Interesująco przedstawia się porównanie wpływów w stolicach w stosunku do całych państw. Zdecydowanie największy udział miała Praga, na którą przypadło aż 3/4 wpływów z turystyki zagranicznej w Czechach. Również bardzo duże znaczenie dla zagranicznej turystyki na Węgrzech miał Budapeszt. Ze stolicy pochodziło ponad 50% ogólnych wpływów w skali kraju. W Berlinie, Warszawie i Paryżu odpowiednie wartości stanowiły odpowiednio 29, 25 i 21% wpływów. Najniższą wartość zanotowano w Wiedniu - 14%.

Wielkość wydatków turystów. Udział % we wpływach ogólnokrajowych

Miasto	Rok	Wielkość wpływów w mln USD	Udział % we wpływach ogólnokrajowych
Berlin/*	1992	3100	29
Budapeszt/**	1992	660	55
Paryż/*	1988	5830	21
Praga/**	1992	960	75
Wiedeń	1992	2.000	14
Warszawa/**	1993	1000 - 1300	25

/* Dane częściowo szacunkowe (w przypadku Paryża dotyczą tzw. Wielkiego Paryża)

** Dotyczy turystyki zagranicznej

Źródło: Butowski, 1994

III. Pozycja konkurencyjna Warszawy w stosunku do Berlina, Budapesztu, Pragi i Wiednia

Pozycję konkurencyjną Warszawy w stosunku do czterech stolic określono na podstawie szczegółowej analizy porównawczej wybranych czynników przeprowadzonej we wszystkich miastach. W zakresie walorów turystycznych wyróżniono atrakcje historyczne oraz współczesne. Pierwsze objęły przede wszystkim szeroką grupę zabytków - w tym zabudowę staromiejską oraz muzea. W skład drugich weszły głównie obszary śródmiejskie i centra miast oraz wszelkiego rodzaju imprezy kulturalne i rozrywkowe. Pod względem walorów historycznych Warszawa nie może się równać, ani z Pragą, ani z Wiedniem. Jednakże, w stosunku do Budapesztu i Berlina, pozycja Warszawy jest konkurencyjna. Żadna z tych trzech stolic nie dysponuje atutami dającymi możliwość uzyskania przewagi. Walory będące wytworem miasta współczesnego najliczniej występują w Berlinie - co jest spowodowane przede wszystkim wielkością miasta. Również wysoką pozycję zajmuje Wiedeń, jako siedziba wielu instytucji międzynarodowych. W dalszej kolejności znalazły się Budapeszt i Warszawa. Stolica Węgier, jako miasto większe może mieć pewną przewagę nad Warszawą, różnica jednak nie jest zbyt duża.

Analizę ilościową turystycznej bazy noclegowej przeprowadzono na podstawie określenia wartości wybranych wskaźników. Zaliczono do nich liczbę miejsc na 1 km² powierzchni, liczbę mieszkańców na 1 miejsce oraz dodatkowo całkowitą liczbę miejsc noclegowych. Pozycja Warszawy w świetle tych kryteriów jest słaba. Stolica Polski dysponuje najmniejszym potencjałem noclegowym. Sytuacja wygląda inaczej pod względem struktury jakościowej bazy

noclegowej, której przydatność określono w oparciu o stopień wykorzystania obiektów, ich wielkość oraz udział hoteli. Warszawa ma przewagę nad Berlinem i Budapesztem głównie z powodu dość zróżnicowanej struktury jakościowej. W stosunku do wszystkich miast stolica Polski ma najlepszy wskaźnik wykorzystania. Stosunkowo niekorzystnie przedstawia się natomiast wielkość obiektów - w Warszawie przeważają duże hotele - trudniejsze do efektywnego zarządzania. Pod względem cen usług hotelowych nasza stolica ma przewagę nad Budapesztem i Berlinem, gdzie jest znacznie drożej.

Obecność infrastruktury dodatkowej, takiej jak: centra kongresowe, zaplecze targowo-wystawiennicze, sale widowiskowe, obiekty sportowe jest ważnym elementem przyczyniającym się do rozwoju specyficznych rodzajów turystyki w dużych miastach. Pozycja Warszawy w świetle tego kryterium nie jest dobra. Miasto nie dysponuje, ani odpowiednią infrastrukturą ekspozycyjną, ani nowoczesnymi obiektami sportowymi. Funkcję centrum kongresowego spełnia jedynie Pałac Kultury. Wszystkie omawiane miasta mają pod tym względem przewagę nad Warszawą. Zmiana tej niekorzystnej sytuacji może nastąpić dopiero po zrealizowaniu niezbędnych inwestycji.

Ważnym elementem wpływającym na dostępność komunikacyjną jest położenie geograficzne. Dobra pozycja Warszawy wiąże się z lokalizacją na głównym europejskim szlaku transportowym wschód - zachód. Daje to przewagę nad Wiedniem, Pragą i Budapesztem - położonymi (na południe od osi Paryż-Berlin-Warszawa-Moskwa) na mającym mniejsze znaczenie szlaku północ - południe. Pod względem dostępności lotniczej Warszawa jest w lepszej sytuacji niż Praga, może również z powodzeniem konkurować z Budapesztem. Atutami stolicy Polski są niewątpliwie nowy dworzec lotniczy oraz dobre położenie geograficzne - tranzytowe - dla podróżnych z krajów byłego ZSRR lecących do Europy i Ameryki Płn. Dużo słabiej wygląda pozycja Warszawy w zakresie transportu drogowego. Brak autostrad oraz duże oddalenie od granic powodują, że miasto jest mniej konkurencyjne od wszystkich pozostałych. Jedynym atutem, który będzie można wykorzystać po wybudowaniu autostrad, jest dobre położenie na głównej trasie europejskiej. Pod względem dostępności kolejowej określonej liczbą połączeń międzynarodowych, Warszawa jest w podobnej sytuacji co Budapeszt i Wiedeń, z jednoczesną przewagą nad Pragą.

Swoistym miernikiem znaczenia wszystkich wymienionych czynników oraz szeregu nieomówionych elementów dodatkowych jest wielkość i struktura ruchu turystycznego w stolicach. Zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym pozycja Warszawy jest słaba. Na podstawie danych z obiektów noclegowych, do stolicy Polski przyjeżdża mniej turystów niż do pozostałych miast (w tym stosunkowo mniej obcokrajowców - oprócz Berlina). Także średnia długość pobytu jest krótsza. Sytuacja wygląda nieco lepiej, jeśli uzna się, że dane z obiektów noclegowych obejmują tylko część ruchu turystycznego. Szacunki Instytutu Turystyki (Łaciak, 1995) określają bowiem wielkość ruchu turystycznego w Warszawie na znacznie wyższym poziomie. Również poprawia się jego struktura jakościowa - czego miarą może być wielkość wydatków turystów wyższa niż w Pradze i Budapeszcie.

Pozycja konkurencyjna Warszawy na tle wybranych stolic

Porównanie konkurencyjności Warszawy na tle wybranych stolic					
Czynnik	Przewaga konkurencyjna stolic				
Walory turystyczne					
Walory historyczne	Praga	Wiedeń	Budapeszt	Warszawa	Berlin
Walory współczesne	Berlin	Wiedeń	Budapeszt	Warszawa	Praga
Baza noclegowa					
Analiza ilościowa	Praga	Wiedeń	Berlin	Budapeszt	Warszawa
Struktura jakościowa	Praga	Warszawa	Wiedeń	Berlin	Budapeszt
Ceny	Praga	Warszawa	Wiedeń	Budapeszt	Berlin
Infrastruktura dodatkowa					
Analiza ilościowa i jakościowa	Berlin	Wiedeń	Budapeszt	Praga	Warszawa
Dostępność komunikacyjna					
Położenie geograficzne	Berlin	Warszawa	Wiedeń	Praga	Budapeszt
Transport lotniczy	Berlin	Wiedeń	Warszawa	Budapeszt	Praga
Transport drogowy	Berlin	Wiedeń	Praga	Budapeszt	Warszawa
Transport kolejowy	Berlin	Budapeszt	Wiedeń	Warszawa	Praga
Ruch turystyczny					
Analiza ilościowa	Wiedeń	Praga	Berlin	Budapeszt	Warszawa
Struktura jakościowa	Wiedeń	Praga	Budapeszt	Berlin	Warszawa

Opracowanie własne

Na podstawie przeprowadzonej analizy można sformułować następujące spostrzeżenia:

- Stopień rozwoju funkcji turystycznej w Warszawie jest znacznie niższy niż w porównywanych stolicach. Należy dążyć do osiągnięcia poziomu Budapesztu, Berlina oraz w niektórych dziedzinach Pragi
- Warszawa powinna z powodzeniem konkurować z Pragą i Budapesztem, jako miasto kontaktów międzynarodowych. Atuty: dobre położenie geopolityczne, duży potencjał miasta, wystarczające zaplecze noclegowe i komunikacyjne. Bariery - brak infrastruktury dodatkowej i swoistego *image* miasta.
- Stolica Polski winna pełnić funkcję miasta tranzytowego poprzez lepsze wykorzystanie nowego portu lotniczego oraz położenia geograficznego - dobrego dla kontaktów z Europą Wschodnią.
- Miasto ma szansę uzyskać przewagę konkurencyjną w stosunku do Berlina i Budapesztu pod względem walorów historycznych. Powinny one być atutem Warszawy przy wyborze miast-organizatorów imprez międzynarodowych. Bariery - brak infrastruktury dodatkowej.
- Warszawa ma najlepsze położenie dla wykorzystania dużego potencjału ruchu turystycznego z państw byłego ZSRR.

Zalecanymi strategiami działania na rynku międzynarodowym w stosunku do konkurencyjnych stolic są: (1) strategia niskich cen - w stosunku do wszystkich stolic, (2) strategia koncentracji i luk rynkowych w stosunku do wybranych państw - np. były ZSRR, (3) strategia kooperacji - współpraca z Berlinem, (4) strategia walki - w stosunku do Budapesztu i częściowo Pragi, (5) strategia imitacji - wykorzystanie i ulepszenie doświadczeń Berlina i Budapesztu.

III. Cechy charakterystyczne turystyki wielkomiejskiej

Ruch turystyczny

Wielkość ruchu turystycznego - duże miasta są miejscami jego koncentracji. Niektóre z nich (Barcelona, Budapeszt, Genewa, Helsinki, Madryt, Paryż, Praga, Rzym, Warszawa, Wiedeń,) obejmują dużą część ruchu w skali całych państw (od 5 do 10% i więcej).

Długość pobytów - czas przebywania turystów w miastach jest krótszy ze względu na:

- Dominujące cele przyjazdów - podróże służbowe, które odbywają się w czasie pracy minimalizując czas na nie przeznaczony; przyjazdy krajoznawcze - często realizowane w ramach wycieczek objazdowych obejmujących wiele miejscowości przy ograniczonym czasie przebywania w każdej z nich.
- Podwyższone ceny (wysokie koszty pobytu).
- Częste niedogodności związane z pobytem w dużym mieście (duży ruch, trudności ze znalezieniem miejsc do parkowania, hałas itp.)

Cele przyjazdów - dominującymi grupami są podróże krajoznawczo-rozrywkowe, służbowe oraz tranzytowe. Nikły jest udział dłuższych pobytów wypoczynkowych.

Struktura narodowościowa - duża liczba obcokrajowców, w tym z państw bardziej oddalonych

Okres przyjazdów - nasilenie podróży w miesiącach wiosennych i jesiennych oraz w środkowej części tygodnia, ze znacznym obniżeniem w soboty i niedziele. Mniejsze wahania między okresami najniższej i najwyższej frekwencji

Turystyczna baza noclegowa

Wielkość i struktura rodzajowa - przewaga dużych (w stosunku do średnich krajowych) obiektów noclegowych - w tym hoteli wyższego i średniego standardu.

Stopień wykorzystania - wyższe wskaźniki wykorzystania miejsc

Lokalizacja - obszary koncentracji obiektów noclegowych (hotelowych):

1. Strefa zabudowy staromiejskiej. Na tym obszarze występują najcenniejsze walory historyczne. Strefa ta charakteryzuje się dobrym zagospodarowaniem i bogatą ofertą turystyczną. Zlokalizowane są tu głównie hotele średniej i wyższej klasy oraz obiekty noclegowe dla turystyki młodzieżowej (schroniska młodzieżowe, domy turysty itp.).

2. Strefa centrum handlowo-biznesowego. W tych częściach miast znajdują się hotele wyższego i średniego standardu przeznaczone dla osób podróżujących w celach służbowych.

3. Strefa dworców kolejowych. Składa się często z kilku niezależnych od siebie podstref. Zlokalizowane tu są hotele średnich i niższych kategorii oraz schroniska młodzieżowe i inne turystyczne obiekty noclegowe. Często strefy dworców kolejowych znajdują się w sąsiedztwie centrów handlowo-biznesowych, wtedy występują tam również obiekty wyższych klas.

4. Strefa rzeki w granicach miasta. Czasami funkcję obiektów noclegowych (w tym hoteli) pełnią przygotowane do tego celu barki i statki (tzw. botele). Najczęściej są one usytuowane na śródmiejskich odcinkach rzek. Standard oferowanych przez nie usług jest różny. Największą grupę stanowią jednak obiekty średnich klas.

5. Strefa peryferyjno-podmiejska w której wyróżniono trzy podstrefy:

A. Podstrefa połączeń drogowych z miastem - występuje na obrzeżach miast. Koncentracja obiektów noclegowych na tych obszarach związana jest z dużym natężeniem ruchu samochodowego. Występują tutaj nowoczesne i stosunkowo tanie hotele (motele), przystosowane do potrzeb turystów zmotoryzowanych (np. Formuła 1).

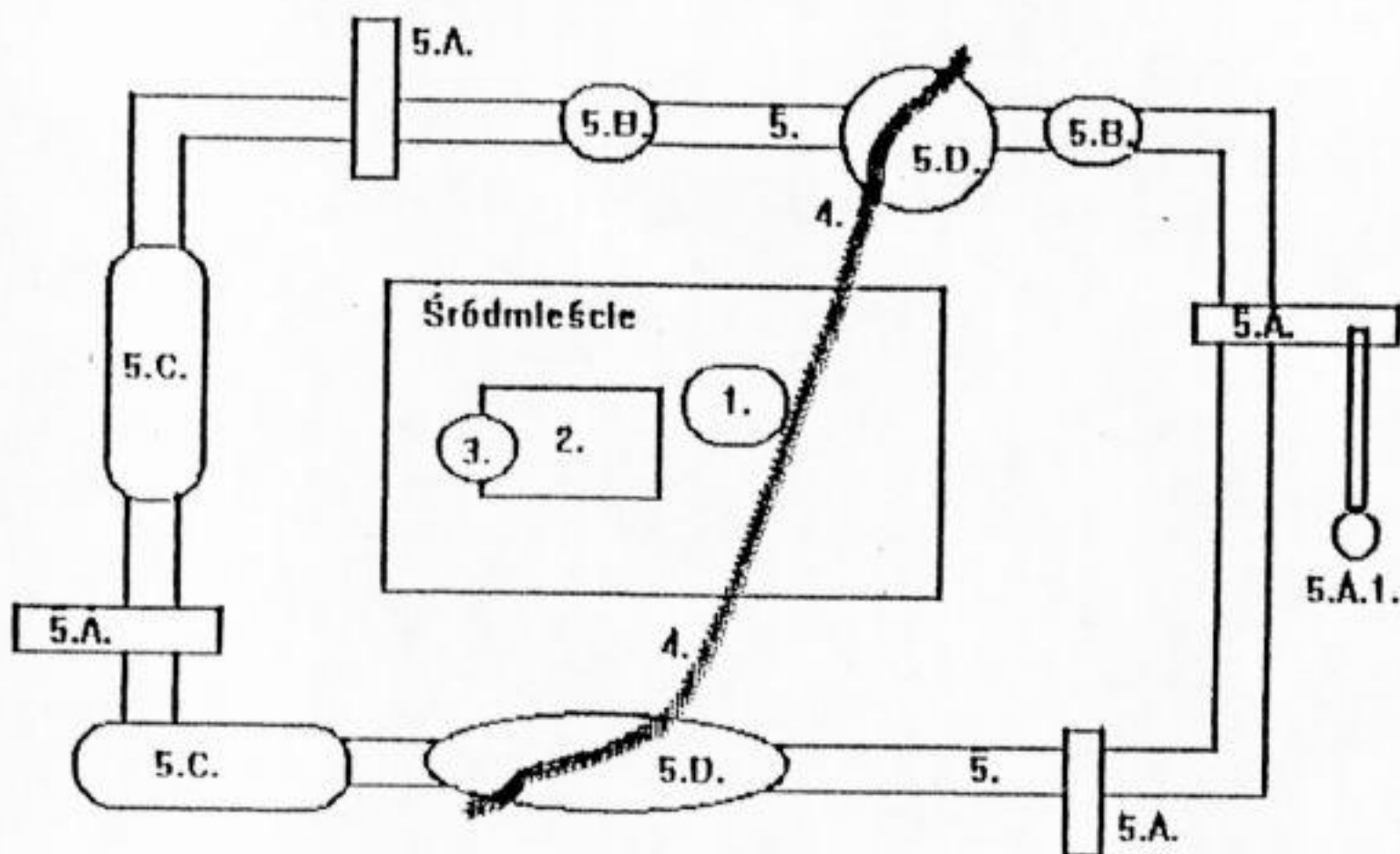
A.1. Podstrefa połączenia drogowego miasta z portem lotniczym. Związana jest z lokalizacją lotnisk w dużej odległości od miast. Zwykle hotele sytuowane są w bezpośrednim sąsiedztwie portu lotniczego. Obiekty te wchodziły często w skład dużych łańcuchów i świadczyły zwykle usługi o wysokim standardzie.

B. Podstrefa terenów ekspozycyjno-targowych. W wielu miastach obszary wyposażone w infrastrukturę wystawienniczą znajdują się na ich obrzeżach. Pełne programy usługowe zespołów targowo-ekspozycyjnych obejmują również zaplecze noclegowo-gastronomiczne. Przeważają tam hotele średnich klas.

C. Strefa przedmieścia. Występują tutaj hotele i pensjonaty o najniższym standardzie. Stanowią one często zaplecze noclegowe dla turystów o najmniejszych możliwościach finansowych.

D. Podstrefa rekreacyjna. Zlokalizowane są tam kompleksy rekreacyjno-wypoczynkowe, powstałe z myślą o mieszkańcach miasta - wykorzystywane głównie w czasie weekendów. Charakteryzują się szeroko rozbudowanym wypoczynkowym programem usługowym (baseny, korty tenisowe, pola golfowe, trasy biegowe itp.) Ich standard jest zróżnicowany, z przewagą obiektów średniej klasy.

Ponadto w całej strefie peryferyjno-podmiejskiej występują kempingi i inne obiekty sezonowe. Obszarami bez turystycznej bazy noclegowej są tereny przemysłowe oraz duże osiedla mieszkaniowe. Wyjątek stanowią miasta czeskie, węgierskie, wschodnioniemieckie i polskie, gdzie, na tych właśnie obszarach, znajdują się dawne hotele pracownicze - obecnie świadczące usługi również dla turystów.

Strefy lokalizacji obiektów hotelowych w dużym mieście europejskim:

1. Strefa zabudowy staromiejskiej
2. Strefa centrum handlowo-biznesowego
3. Strefa dworca kolejowego
4. Strefa rzeki w granicach miasta
5. Strefa peryferyjno-podmiejska
- 5.A. Podstrefa połączeń drogowych z miastem
- 5.A.1. Podstrefa połączenia drogowego miasta z portem lotniczym
- 5.B. Podstrefa terenów ekspozycyjno-targowych
- 5.C. Podstrefa przedmieścia
- 5.D. Podstrefa rekreacyjna

Opracowanie własne

Bibliografia

- Butowski L., 1994, *Funkcja turystyczna w dużych miastach europejskich. Studium porównawcze Berlina, Budapesztu, Paryża, Pragi, Wiednia i Warszawy*, maszynopis powielony, WGiSR UW.
- Giereluk-Lubowicz Z., Łaciak J., 1994, *Analiza przyjazdowego zagranicznego ruchu turystycznego do Warszawy*, maszynopis powielony, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Kurowski S., 1987, *Warszawa na tle stolic Europy*, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin.
- Łaciak J., 1995, *Przyjazdy cudzoziemców do Warszawy w 1994 r.* maszynopis powielony, Instytut Turystyki, Warszawa
- Wyganowski S., 1992, *W poszukiwaniu wizji przyszłości Warszawy*, Ratusz, Warszawa.

Załącznik

Tab. 1. Korzystający z noclegów oraz udzielone noclegi w miastach europejskich.

Miasto	Rok	Korzystający z noclegów w mln	Odsetek w skali całego kraju	Udzielone noclegi w mln.	Odsetek w skali całego kraju
Paryż	1990	13,4	16,6	31,0	19,3
Rzym	1990	5,0	9,8	12,4	6,5
Mediolan	1990	4,3	8,4	11,2	5,9
Madryt	1990	4,0	12,0	9,4	7,2
Berlin	1992	3,2	3,8	7,9	2,7
Monachium	1992	3,2	3,8	6,5	2,2
Wiedeń	1991	2,6	10,2	7,0	5,4
Barcelona	1990	2,3	6,9	7,3	5,7
Hamburg	1991	2,2	2,9	4,1	1,5
Bruksela	1991	2,0	-	3,0	8,1
Frankfurt	1991	2,0	2,5	3,5	1,3
Florencja	1991	1,8	3,0	4,2	1,6
Budapeszt	1992	1,5	33,0	4,5	28,0
Helsinki	1991	1,4	-	2,6	32,5
Kolonia	1992	1,3	1,6	2,6	0,9
Praga	1993	1,2	28	3,3 (1991)	22,4 (1991)
Wenecja	1991	1,1	1,9	2,5	1,0
Düsseldorf	1991	1,1	1,4	1,9	0,7
Warszawa	1992	1,0	9,5	2,0	4,2
Zurich	1991	1,0	1,3	2,0	-
Salzburg	1991	1,0	3,9	2,0	1,5
Genewa	1990	0,8	-	2,0	5,7
Stuttgart	1992	0,6	0,7	1,2	0,4
Hanower	1992	0,5	0,6	1,0	0,3
Drezno	1992	0,5	0,5	1,0	0,3
Lozanna	1991	0,3	-	0,8	2,3
Antwerpia	1991	0,3	-	1,0	2,7

Źródło: Butowski, 1994

Tab. 2. Średnia długość pobytów w hotelach wybranych miast i krajów (c.d. na następnej stronie)

Rok	Średnia długość pobytów			
	Miasto	Liczba dni	Państwo	Liczba dni
1990	Turyń	3,6	Włochy	4,3
1990	Mediolan	2,7	(1990)	
1990	Rzym	2,5	Włochy	
1991	Florencja	2,3	(1991)	
1991	Wenecja	2,3		
1991	Poznań	3,4	Polska	4,6
1991	Gdańsk	2,7		
1991	Wrocław	2,2		
1991	Kraków	2,0		
1992	Warszawa	1,9	Polska (1992)	
1993	Brno	3,2	Czechy	3,7
1991	Praga	2,6	Czechy (1991)	2,6
1990	Barcelona	3,1	Hiszpania	3,9
1990	Madryt	2,4		
1992	Budapeszt	3,0	Węgry	3,5
1992	Berlin	2,5	RFN	3,5
1990	Genewa	2,5	Szwajcaria	-
1991	Lozanna	2,5		
1991	Berno	2,1		
1991	Zurich	2,0		
1992	Monachium	2,1	Niemcy (1992)	3,5
1991	Hamburg	1,9	Niemcy	
1991	Frankfurt	1,7	(1991)	
1991	Düsseldorf	1,7		
1991	Salzburg	2,0	Austria/*	5,0
1991	Wiedeń	2,7		
1991	Helsinki	1,9	Finlandia	-
1984	Lyon	1,6	Francja	2,0-
1990	Paryż	2,3	Francja (1990)	
1991	Bruksela	1,5	Belgia	-

/* Dotyczy całej turystycznej bazy noclegowej

Źródło: Butowski, 1994

Tab. 3. Cele przyjazdów do wybranych miast w 1990 r.

Miasto	Cele przyjazdów w %		
	turystyczny	służbowy	inny
Amsterdam	60	35	5
Barcelona	30	60	10
Berlin (1993)	30 - 50	20 - 40	20 - 30
Frankfurt	20	80	-
Genewa	40	30	30
Londyn	40	30	30
Lozanna	35,5	62	2,5
Lyon (1984)	22	78	-
Mediolan	5	90	5
Paryż	45	35	20
Praga (1992)	50 - 60	10 - 15	20 - 30
Wiedeń (1992)	45	40	15
Warszawa (1993)	30	40	30

Źródło: Butowski, 1994

Tab. 4. Odsetek obcokrajowców w hotelach wybranych miast i państw w 1990 r.

Miasto	Odsetek obcokrajowców	Państwo	Odsetek obcokrajowców
Wiedeń (1992)	93	Austria (1992)	74
Bruksela	88	Belgia	34
Praga (1992)	86	Czechy (1992)	45
Budapeszt (1992)	84	Węgry (1992)	61
Amsterdam	83	Holandia	55
Monachium	80	Niemcy	21
Frankfurt	70		
Stuttgart	31		
Berlin (1992)	25	Niemcy (1992)	17
Rzym	64	Włochy	35
Mediolan	25		
Turyń	12		
Warszawa (1992)	57	Polska (1992)	26
Kraków (1991)	52	Polska (1991)	24
Paryż (1992)	54	Francja (1992)	35
Barcelona	51	Hiszpania	37
Madryt	41		
Kopenhaga	50	Dania	53

Źródło: Butowski, 1994

Tab. 5. Baza hotelowa w wybranych miastach europejskich

Miasto	Rok	Hotele	Odsetek w skali kraju	Pokoje w tys.	Odsetek w skali kraju	Pokoje na 1 km ² pow.	Mieszkańcy na 1 pokój
Amsterdam	1990	258	8,6	11,4	20,2	55	61
Barcelona	1990	289	-	14,9	4,7	149	114
Berlin	1992	366	-	36,5	3,0	47	82
Bruksela	1990	120	5,6	8,0	18,4	49	125
Budapeszt	1992	76	17	22,3	34,0	47	78
Genewa	1990	102	-	7,2	6,0	26	56
Kopenhaga	1990	87	9,2	8,8	24,1	3	148
Kraków	1992	74	7,8	3,0	9,3	9	267
Lizbona	1990	120	7,5	25,0	34,7	298	36
Londyn	1990	1262	4,5	63,0	14,0	200	51
Madryt	1990	136	-	17,5	5,5	35	183
Mediolan	1990	420	1,1	15,0	1,6	82	107
Monachium	1990	350	-	16,5	2,8	53	79
Paryż	1991	1445	7	138,8	13	1317	16
Poznań	1991	27	4,6	2,0	6,2	8	300
Praga	1992	185	32	32,1	46	81	16
Rzym	1990	330	0,9	22,0	2,4	15	173
Warszawa	1992	30	8,0	9,7	15,0	29	126
Wiedeń	1992	312	2,0	27,4	6,0	89	43
Wrocław	1991	32	5,4	2,0	6,2	7	300
Zurich	1990	-	-	7,5	6,3	83	47

Źródło: Butowski, 1994